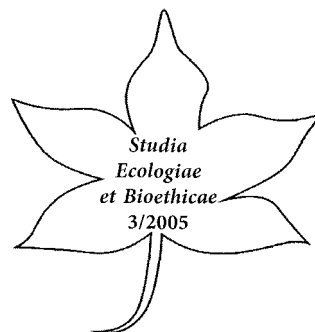

Edward GROTT
UKSW – Warszawa

Zarządzanie środowiskiem

Wstęp

Współczesne środowisko, w którym żyjemy zmienia się bezustannie, a za sprawą tych przemian pojawiają się nowe problemy i dylematy. Rozkwit techniki i cywilizacji spowodował liczne zagrożenia, a co najgorsze degradację środowiska przyrodniczego.

Współczesne zagrożenia środowiska naturalnego w największym stopniu związane jest ze wzrostem liczby ludności oraz uwarunkowanym z tym rozwojem gospodarczym. Wszelkie zaburzenia równowagi w przyrodzie w konsekwencji prowadzą do zakłócenia relacji między człowiekiem, a środowiskiem naturalnym.

Zagrożenia środowiska a edukacja ekologiczna

Zagrożenia środowiska można rozpatrywać w dwóch aspektach: makrośrodowiska i mikrośrodowiska. Realne niebezpieczeństwa makrośrodowiska mają charakter globalny i powodują degradację środowiska naturalnego na długie lata a w niektórych sytuacjach jest to ciąg następujących po sobie zdarzeń, których następstw są niemal nieodwracalne. Do zagrożeń tych można zaliczyć:

- globalne ocieplenie,
- ubytek warstwy ozonowej,
- zużycie zasobów surowcowych,
- problem energetyczny,
- zanieczyszczenie powietrza,
- toksyczne substancje chemiczne,
- zanieczyszczenie wód,
- zmniejszająca jakość życia,
- czynniki zagrażające równowadze ekosystemu globalnego.

Środowisko według norm ISO 14001 jest to otoczenie funkcjonującego przedsiębiorstwa, w skład którego wchodzi poszczególne elementy: atmosfera, woda, gleba, zasoby naturalne, flora, fauna, ludzie oraz wzajemne relacje między nimi. Definicja zawarta w normie PN ISO 14001 ujmuje system zarządzania środowiskowego jako część ogólnego zarządzania jednostką, która obejmuje strukturę

organizacyjną, planowanie, odpowiedzialność, zasady postępowania, procedury i środki potrzebne do opracowania, wdrażania, realizowania, przeglądu i utrzymania polityki środowiskowej. Śledzenie tego procesu pozwala na rozpoznanie tych kwestii i wdrażanie ewentualnych działań zapobiegawczych. Jedną z metod profilaktycznych utrzymania równowagi w środowisku jest edukacja ekologiczna. Edukacja ekologiczna pozwala na uświadomienie społeczności, że człowiek jest integralną częścią otaczającej go biosfery i nie można go oddzielić od przyrody. O poziomie świadomości ekologicznej człowieka świadczy jego postawa do podstawowych wartości, zasad i norm określających sposoby postępowania służące zachowaniu i ochronie środowiska. Świadomość ekologiczna jest bardzo istotna w zarządzaniu środowiskiem, ponieważ posiadana wiedza stanowi wyobrażenie ludzi o roli środowiska naturalnego w życiu człowieka. Jest składową kulturą ekologiczną człowieka. O poziomie kultury ekologicznej świadczy wrażliwość ekologiczna, odpowiedzialność i wyobraźnia, pozwalająca na przewidywanie ekologicznych skutków działania. Kształtowanie i rozwijanie właściwego stosunku ludzi do środowiska, inicjuje w sposób istotny działania szeroko wachlarzowe, które mają wpływ na interakcje z otaczającą nas przyrodą.

Profilaktyka w ochronie środowiska

Złożoność tego tematu utrudnia ludziom zrozumienie znaczenia przedsięwzięć profilaktycznych, których podstawą jest ochrona zasobów naturalnych. Rozważając zyski i straty należy pamiętać, że zapobieganie jest lepsze i tańsze. Tak więc osoby odpowiedzialne za podejmowanie decyzji muszą uwzględniać podejście makroekonomiczne w tworzeniu polityki rozwoju środowiska. Problem ochrony środowiska kształtowany jest przez pryzmat sił: politycznych, ekonomicznych i społecznych:

- siła polityczna to rodzaj polityki prowadzonej przez dane państwo,
- siły ekonomiczne mają związek z systemem gospodarczym. oznacza to działania mające na celu optymalne wykorzystanie zasobów naturalnych,
- siły społeczne to normy i wartości, którymi odznacza się dana kultura.

Polityka zarządzania środowiskiem

Wejście Polski do Unii Europejskiej ostatecznie ukształtowało politykę systemu zarządzania środowiskiem. Celem tej polityki jest stworzenie takich mechanizmów, które pozwalają na podejmowanie decyzji i długookresowe opracowanie procedury środowiska naturalnego. Przy planowaniu i podejmowaniu decyzji należy wziąć pod uwagę potencjalne konsekwencje środowiskowe z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju.

Innym aspektem „zielonej” polityki w zakresie zarządzania środowiskiem pozostają decyzje dotyczące rozwoju ekonomicznego na poziomie lokalnym w oparciu o pełną znajomość następstw środowiskowych i potencjalnych pozytywnych lub negatywnych skutków podejmowanych decyzji.

Wśród celów polityki ekologicznej państwa w ramach polityki sektorowej pierwszoplanowe miejsce ma stosowanie dobrych praktyk gospodarowania i systemów zarządzania środowiskowego, które pozwolą kojarzyć rezultaty gospodarcze z wynikami ekologicznymi. Podstawą realizacji tej polityki jest przestrzeganie przepisów prawnych.

Samodzielne jednostki gospodarcze prowadzące działalność produkcyjną w Polsce, są zobligowane do przestrzegania przepisów polskiego prawa, które służy ochronie środowiska i odnoszą się do np.: ograniczenia emisji zanieczyszczeń, które są szkodliwe zarówno dla środowiska jak i zagrażają zdrowiu i życiu człowieka, postępowania z odpadami itp. Przepisy systemów zarządzania środowiskowego opierają się na przekonaniu, że właściwe zarządzanie środowiskiem jest kluczem do polepszenia zarówno stanu środowiska jak i podniesienia zysków finansowych przedsiębiorstwa. Prawna ochrona środowiska to ustawy zespół środków prawnych zmierzających do takiego oddziaływania, aby korzystający ze środowiska, utrzymywali jego poszczególne elementy środowiska we właściwym stanie.

Edukacja ekologiczna a degradacja środowiska naturalnego

Wydaje się to zrozumiałe, że środowisko, w którym żyjemy ma bezpośredni wpływ na stan zdrowia i samopoczucia. Wzrost postępu technicznego powoduje eskalację wpływu człowieka na środowisko, to z kolei jest przyczyną zakłócenia równowagi ekosystemu. Jest to główny powód dla którego edukacja środowiskowa powinna stać się elementem życia codziennego a przede wszystkim zostać wbudowana w strukturę społeczną. Istotnym celem musi stać się uświadomienie społeczeństwu że zachowanie ekologiczne jest podstawowym warunkiem ekorozwoju a samo kształtowanie sposobu myślenia i zachowania ekologicznego jest fundamentem tego co jest potrzebne człowiekowi do życia.

Ekologia jest nauką sprecyzowaną, odpowiadająca istniejącej rzeczywistości. Powstała w XIX w., twórcą jej był HEKEL. Ekologia jest nauką o domu: człowieka - zwierząt - roślin - mikroorganizmów. Jest dyscypliną opisującą wzajemne oddziaływanie między przyrodą nieożywioną i ożywioną. Przedstawia również koniunkturę między światem zwierząt i roślin oraz uwarunkowania wewnątrz fitocenozy i zoocenozy. Zjawiska i procesy zachodzące w biosferze są mierzalne i sprawdzalne.

Zarządzanie środowiskiem oznacza wykorzystanie zasobu wiedzy do zarządzania, użytkowania i odnawiania środowiska w celu zapewnienia wysokiej eko-

nomicznej wydajności przedsiębiorstwa przy minimalnym obciążeniu środowiska przyrodniczego.

Wdrożenie systemu zarządzania środowiskiem pozwala na utrzymanie współczesnym i przyszłym pokoleniom korzystania z zasobów środowiska i zachowania jego wartości.

Degradacja środowiska naturalnego wzbudziła zainteresowanie ekonomistów powiązaniem istniejącymi między eksploatacją i zanieczyszczeniem środowiska, a wzrostem gospodarczym. Można zastanowić się nad zależnością ochrony środowiska od ekonomii i co ekonomia może zaoferować dla ochrony środowiska i ekorozwoju w warunkach gospodarki rynkowej? Odpowiedzią będą instrumenty ekonomiczne, które są stosowane dla ochrony środowiska przyrodniczego. Do podstawowych instrumentów ekonomicznych służących ochronie środowiska należy zaliczyć:

- 1) opłaty za gospodarcze korzystanie ze środowiska i za degradację środowiska,
- 2) podatki ekologiczne,
- 3) subwencje – pomoc finansowa przyznawana podmiotom prawnym podejmującym działania pro-ochronne,
- 4) opłaty za dokonywanie zmian w środowisku (w tym za wykorzystywanie zasobów naturalnych),
- 5) ubezpieczenia ekologiczne – obejmują ubezpieczenia od ryzyka ekonomicznego, czyli od skutków awaryjnego zanieczyszczenia środowiska,
- 6) opłaty za korzystanie z walorów przyrodniczych,
- 7) opłaty za dokonywanie zmian w środowisku (w tym za wykorzystywanie zasobów naturalnych),
- 8) kary pieniężne za przekraczanie wymagań ochrony środowiska.

O zastosowaniu ekonomicznych instrumentów w ochronie środowiska decyduje:

- skuteczność ekologiczna
- efektywność ekonomiczna
- sprawiedliwość dystrybucyjna,
- możliwość wdrożenia,
- możliwość odpowiedniego rozpoznania problemu oraz istnienie właściwych informacji niezbędnych do przygotowania projektu wdrożeniowego

Instrumenty ekonomiczne są narzędziem postępowania polityki środowiskowej państwa, czyli działania złożonego polegającego na wywieraniu przez państwo wpływu na procesy ekologizacji przedsiębiorstwa. Podstawowymi ekonomicznymi przesłankami analizy zanieczyszczenia i ochrony środowiska są kategorie dobra publicznego, środowiskowych negatywnych efektów zewnętrznych oraz praw własności.

Obowiązujące w Polsce instrumenty prawnoadministracyjne (metody regulacji bezpośredniej) wprowadzające instrumenty ekonomiczne (metody regulacji pośredniej), tworzą w głównej mierze trzy ustawy: ustawa o ochronie i kształtowaniu środowiska, ustawa „Prawo wodne” oraz ustawa o odpadach. Nie zapewniają one jednak skutecznie ochronę środowiska w warunkach rozwijającej się gospodarki rynkowej. „Postawa wobec prawa ochrony środowiska wyraża oceny zakazów i nakazów prawnych odnoszących się do określonego sposobu korzystania z przyrody, dokonane przez jej użytkowników.”[6]

Zakończenie

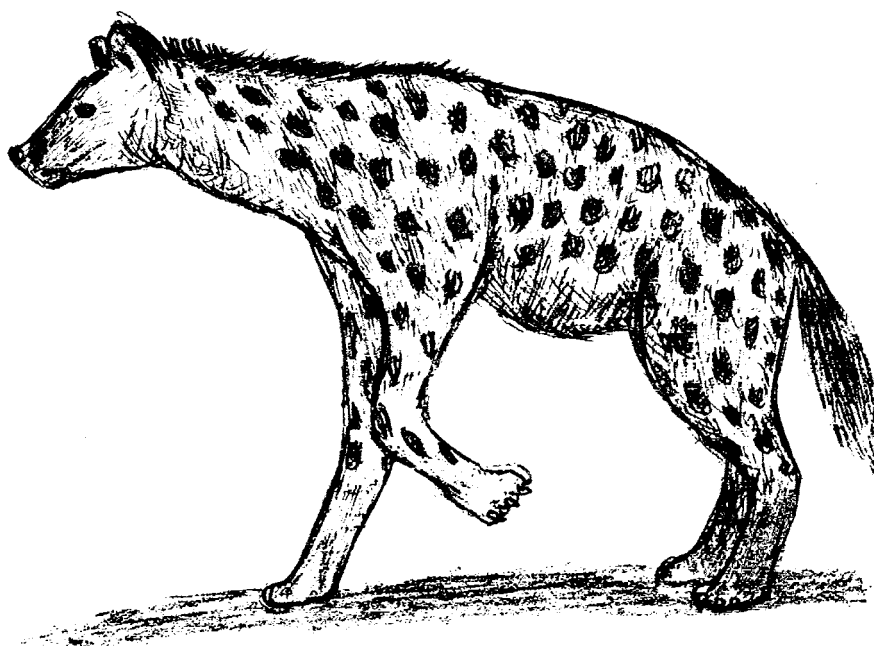
Zaspokajanie potrzeb człowieka wiąże się z coraz większą ekspansją ludzi na otaczające nas środowisko naturalne. Zwiększające się zagrożenie ekologiczne uzmysławia konieczność opracowania i realizację projektów na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Strategie te mają na celu:

- niepozostawianie biernym na przejawy dewastacji środowiska naturalnego,
- ograniczenie degradacji środowiska w regionach, w których doszło już do jego zanieczyszczenia
- solidarność i współdziałanie z innymi ludźmi w działaniach na rzecz ochrony środowiska,
- sprzeciw wobec działań, które prowadzą do nadmiernej eksploatacji zasobów naturalnych,
- ochrona obszarów, które są zagrożone zniszczeniem ekosystemów oraz tych obszarów, na których wszelkie opóźnienie w podjętych działaniach spowodowałyby nieodwracalne straty,
- traktowanie przyrody jako dobra kultury ojczyściej,
- docenianie wiedzy i umiejętności ekologicznych w kształtowaniu środowiska.[4]

Rozsądne zarządzanie zasobami naturalnymi nie wyklucza korzystania w sposób racjonalny ze środowiska i rozwoju cywilizacji naukowo – technicznej. Takie zarządzanie zostało zdefiniowane jako „zrównoważony rozwój”. Oznacza to „rozwój, który zaspokaja potrzeby obecnie żyjącego społeczeństwa bez stwarzania zagrożenia dla zdolności zaspokajania potrzeb przez następne pokolenia.”[13]

Literatura

1. ADAMCZYK W., Ekologia wyrobów. Warszawa 2004.
2. BARAN A., Planowanie przestrzenne jako narzędzie zarządzania środowiskiem. Białystok 2004.
3. BUKOWSKA J., Obowiązki i wymagania prawne przedsiębiorców w zakresie środowiska.
4. CICHY D., bezpieczeństwo ekologiczne w świadomości młodzieży. Warszawa 1993.
5. EJDYS J., Metoda oceny wyników działalności środowiskowej. Białystok 2004.
6. JABŁOŃSKI J., Zarządzanie środowiskowe jako warunek ekologizacji przedsiębiorstwa. Poznań 2001, 153.
7. LEWANDOWSKI J., Zarządzanie środowiskiem w przedsiębiorstwie. Łódź 2000.
8. NAPIERKOWSKA D., NAPIERKOWSKI P., Zarządzanie środowiskiem. <http://www.business-service.com.pl/srodowisko.htm>
9. Marek Sobiecki, Dyrektor Departamentu Polityki Ekologicznej i Integracji Europejskiej Ministerstwo Środowiska: Instrumenty ekonomiczne stosowane
10. W ochronie środowiska w polsce i w innych krajach http://www.pesk.org.pl/ekokonf_4.html
11. POSKROBKA B., Zarządzanie środowiskiem. Warszawa 1998.
12. POSKROBKA B., (red) Zarządzanie środowiskiem terazniejszość i przyszłość. Białystok 2003.
13. Służby zdrowia środowiskowego w Europie Łódź 1999.

Rys. Maciej Zaręba